

جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های جدید درسی زبان انگلیسی در مقطع دبیرستان (کتاب‌های Vision، I و II)

محدثه امینی هرسینی^۱

استادیار آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، ایران

سحر اوج^۲

آموخته برتر کارشناسی ارشد آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات (تهران)، ایران

ارزشیابی کتاب‌های درسی به عنوان ابزار تعالی علمی و معنوی دانش آموزان از ارکان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به حساب می‌آید. بررسی جهت‌گیری جنسیتی یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های چنین ارزیابی است. هدف از مطالعه حاضر، ارزیابی میزان جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های درسی انگلیسی جدید پایه دهم و یازدهم دبیرستان (مجموعه کتاب‌های Vision، I و II) تألیف سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش کتب درسی وزارت آموزش و پرورش در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ بوده است. به منظور بررسی جهت‌گیری جنسیتی دو کتاب فوق، میزان مشاهده، تقدم، ساختارهای خنثی مذکر-مرجع، مشاغل مرتبط با هر جنسیت و فعالیت‌های مربوط به هر جنسیت مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج حاکی از وجود جهت‌گیری و نگرش جنسیتی مرد-محور در هر دو کتاب است. پیشنهاد می‌شود که با توجه به اهمیت جهت‌گیری جنسیتی در شکل‌دهی ذهنیت دانش‌آموزان، دفتر تألیف کتاب‌های درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش وزارت آموزش و پرورش با نگاه منتقدانه به این مسئله در جهت کاستن و حذف جهت‌گیری جنسیتی گام‌های مؤثری بردارد.

واژه‌های کلیدی: جهت‌گیری جنسیتی، میزان مشاهده، تقدم، ساختارهای خنثی مذکر-مرجع.

¹ m.amini@kiau.ac.ir

² ojsahar@yahoo.com

مقدمه

مواد درسی منابع ملی آموزشی هستند. هر ساله هزاران نسخه از آنها بین دانش‌آموزان توزیع شده و در اکثر مدارس به وسیله دبیران به عنوان تنها مراجع آموزشی مورد استفاده قرار می‌گیرد (Hutchinson & Torres, 1994). مواد درسی آموزش زبان به هر آنچه اطلاق می‌شود که در یادگیری زبان به وسیله دانش‌آموزان نقش داشته باشد. این مواد شامل کتاب‌های درسی، کتابهای حل تمرین، سی دی، فیلم‌های آموزشی، جزوات، روزنامه‌ها، مجلات و یا حتی تک پاراگرافی می‌شود که به منظور آموزش مطلب درسی، روی تخته نوشته شده‌است. به طور خلاصه هر چیزی که راجع به زبان هدف به فراگیران اطلاعات می‌دهد را می‌توان مواد درسی نامید (Tomlinson, 1998:66).

به عقیده هاجینسون و تورز^۱ (1994: 302)، «کتاب‌های درسی جایگاه نخست را در بین مواد درسی در امر ارائه اطلاعات به دانش‌آموزان در غالب متن، فعالیت، و تمرین دارا هستند». برای دانش‌آموزان، کتاب‌های درسی نقش چهارچوب یا راهنمای زبانی را ایفا کرده و آنان را در امر یادگیری زبان چه در داخل و چه خارج از کلاس یاری می‌رسانند (Johansson, 2009). «خواسته و یا ناخواسته، کتاب‌های درسی، ذهنیت دانش‌آموزان را نسبت به زبانی که فرا می‌گیرند و دنیایی که در آن زندگی می‌کنند، شکل می‌دهند» (Stockdale, 2006: 158).

«زبان نه تنها ابزاری است برای برقراری ارتباط، بلکه انعکاسی است از نگرش‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع» (Stanley, 2001: 187).

زبان می‌تواند برتری مردان و حقارت زنان و یا بالعکس را به تصویر بکشد. زبان مرد-محور، برتری نهفته مردان را در زمینه‌های مختلف زندگی به تصویر می‌کشد. زبان جنسیت‌گرا^۲، به زبانی دلالت دارد که جهت‌گیری جنسیتی^۳ نسبت به یک جنسیت و یا در واقع نگاه تبعیض‌آمیز نسبت به آنرا نشان می‌دهد. واژه جنسیت‌گرایی^۴ اولین بار برای نشان دادن عقاید یا فعالیت‌هایی که زنان را در مقابل مردان تحقیر می‌کند، به کار رفت (Cameron, 1985). امروزه این واژه، فعالیت‌هایی را شامل می‌شود که با هر یک از جنسیت‌ها، رفتاری ناعادلانه دارد. یکی از زمینه‌های مطالعات جامعه‌شناختی زبان در سال‌های اخیر، نگاه جنسیتی به زنان در زمینه‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی بوده‌است (Mineshima, 2008).

روند تهیه و تدوین کتب درسی می‌بایست نه تنها شامل طرح و اجرا بلکه ارزشیابی مطالب درسی نیز باشد (Mc Donough & Shaw, 2003). در زمینه آموزش زبان انگلیسی، حدود سه دهه است که به مسئله بررسی جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های درسی توجه شده‌است. (Tomlinson, 2001).

¹ Hutchinson & Torres.

² sexist language.

³ gender bias.

⁴ Sexism.

نتایج بررسی‌ها حاکی از آن بوده‌است که در فرهنگ‌های مختلف، عموماً ویژگی‌های منفی و کلیشه‌ای پست‌تر به زنان نسبت داده می‌شود و مردان نسبت به زنان برتر و قدرتمندتر به تصویر کشده می‌شوند.

در حیطه یادگیری زبان انگلیسی به عنوان زبان خارجی^۱ معلمان می‌بایست در کلاس درس به زبان جنسیت‌گرا توجه داشته‌باشند، چرا که زبان موجودی دارای ارزش و زندگی بوده و نشانگر نگرش سیاسی حاکم بر جامعه است (Beebe, 1996, as cited in Cook, 2005). نگرشی که به طور مکرر در کتاب‌های درسی و سایر رسانه‌ها ابراز می‌شود، به تدریج طرز تفکر دانش‌آموزان را نسبت به نقش‌های کلیشه‌ای و ارزش‌های جنسیتی آنان تحت تأثیر قرار می‌دهد. به مرور، نقش‌های جنسیتی که در کتاب‌های درسی فراگیران به تصویر کشیده می‌شود، به وسیله آنها درونی شده و مجموعه باورهایشان را شکل می‌دهد (Cook, 2005). از این‌رو، مطالب درسی جنسیت‌گرا در دراز مدت می‌تواند با تأثیر بر طرز نگرش فراگیران زبان به محدود شدن نقش‌های زبانی، رفتاری و اجتماعی آنها منجر شود. (Camase, 2009).

با توجه به ضرورت اهمیت پرهیز از زبان جنسیت‌گرا که در صدر اولویت‌های سازمان یونسکو هم قرار گرفته‌است، مطالعه حاضر به بررسی نگاه جنسیت‌گرا در کتاب جدید درسی انگلیسی پایه‌های دهم و یازدهم دبیرستان تألیف سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش کتب درسی وزارت آموزش و پرورش در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ می‌پردازد. امید است با توجه به اهمیت و ضرورت کاستن و حذف تعصبات جنسیتی در کتاب‌های درسی مدارس، بالابردن آگاهی و حساسیت به این مسئله، مسئولین و دست‌اندر کاران تهیه و تدوین مطالب درسی را در این امر یاری رسانند.

مطالعات جهت‌گیری جنسیتی کتاب‌های درسی از دهه ۱۹۷۰ آغاز شد. گراهام^۲ (1975) جزء اولین کسانی بود که به بررسی جنسیت‌گرایی در فرهنگ لغت دانش‌آموزان پرداخت. او دریافت که تعداد کلماتی که فعالیت‌های مردانه را به تصویر می‌کشید ۷ برابر تعداد کلماتی بود که فعالیت‌های زنانه را به تصویر می‌کشید. علاوه بر آن، میزان مشاهده شدن زنان نسبت به مردان در کل کتاب ۱ به ۴ بود. گرشانی^۳ (1977) در بررسی ۳ جلد از کتاب‌های دبستان در انگلستان، دریافت که نسبت تعداد کلمات مربوط به زنان در مقایسه با مردان، ۱ به ۳ بود. در مطالعات مشابه جنسیت‌گرایی، نیلسون، هومز^۴ (1977)، کولز و گریتی^۵ (1978) نیز به نتایج مشابهی دست یافتند. هارتمن و جود^۶ (1978) در چند جلد از کتاب‌های انگلیسی به عنوان زبان دوم^۷ به مطالعه میزان مشاهده شدن^۱، تقدم^۲، نقش-

¹ English as a Foreign Language.

² Graham.

³ Gershuny.

⁴ Nilsen & Coles.

⁵ Hoopes & Gerrity.

⁶ Hartman & Judd.

⁷ ESL.

نقش‌های شغلی، کلمات زن یا مرد-محور و ساختارهای خنثی مذکر-محور پرداخته و دریافتند که در تمامی دسته‌بندی‌ها، تعداد زنان نسبت به مردان بسیار اندک بود، و نیز آنکه زنان در نقش‌ها و مشاغل کلیشه‌ای نظیر خانم خانه‌دار و مادر ظاهر شده، در حالی که مردان در گستره‌ای از مشاغل و فعالیت‌ها از رانندگی گرفته تا پزشکی معرفی می‌شدند.

نتایج مطالعات پوریکا^۳ (1984) و هلینگر^۴ (1980) نیز دلالت بر برتری مردان نسبت به زنان در تعداد و نوع نقش‌های در نظر گرفته شده برای آنها در کتاب‌های درسی داشت. بر طبق نتایج پوریکا (1984)، اگر چه زنان کمی بیش‌تر از نصف جمعیت ایالات متحده را تشکیل می‌دادند، ولی در متن یا فعالیت‌های آموزشی معادل یک دوم مردان به تصویر کشیده می‌شدند. پولو^۵ (1997) نیز به نتایج مشابهی دست یافت.

جوهانسون و بچلدر^۶ (2005) به مطالعه ۳ مجموعه از کتاب‌های درسی انگلیسی از حیث آغاز کردن گفتگو، گرفتن نوبت، تعداد شخصیت‌ها و تعداد کلمات به‌کار رفته پرداخته و دریافتند که در مجموعه (1996-98) Time، مردان در ۳ دسته از ۴ دسته بر زنان برتری داشتند و در ۲ مجموعه Happy (2004-06) و What's up (2004-07) مردان در ۳ دسته از ۴ دسته نسبت به زنان بیشتر نشان داده شده بودند.

لی و کالینز^۷ (2006) در بررسی میزان جهت‌گیری جنسیتی کتاب‌های درسی انگلیسی مدارس هنگ کنگ به مطالعه میزان مشاهده شدن، نقش‌ها، ساختارهای خنثی مذکر-محور، عناوین، ترتیب ظاهر شدن، نمایش تصویری هر دو جنسیت و فعالیت‌های آنان پرداختند. تحقیق آنها با مطالعات پیشین کمی متفاوت بود. آنها بر اساس مدل کاربردی-سمنتیک هلیدی^۸ (2004) به بررسی معنایی^۹ شرکت‌کننده^{۱۰} و روند^{۱۱} مادی، زبانی، رابطه‌ای، ذهنی و بنیادی پرداختند. نتیجه آن بود که با حساسیت دست‌اندرکاران تهیه و تدوین مطالب درسی نسبت به جهت‌گیری جنسیتی، از میزان تبعیض جنسیتی بسیار کاسته شده بود.

¹ Visibility.

² Firstness.

³ Porreca.

⁴ Hellinger.

⁵ Poulou.

⁶ Johansson & Bachelder.

⁷ Lee & Collins.

⁸ Halliday.

⁹ Semantic.

¹⁰ Participant.

¹¹ Process.

در سال‌های اخیر، تجزیه و تحلیل انتقادی گفتمان^۱ به مطالعه روابط پنهان قدرت و وجود جنسیت جنسیت‌گرایی در کتاب‌های درسی توجه کرده‌است. کتاب‌های درسی انگلیسی‌ELT در سراسر دنیا به وسیله این روش از لحاظ جهت‌گیری جنسیتی بررسی شده‌اند:

Camase 2009, Johansson 2009, Paivandi 2008, Stockdale 2006, Muto-Humphrey 2005, Stanley 2001, Faroo 1999.

مینشیمایا^۲ (2008) به بررسی نمایش جنسیتی^۳ از حیث تعداد زنان به مردان، میزان گفتمان هر یک و تقدم آنها پرداخت. در تمامی موارد، زنان نسبت به مردان در اقلیت بوده و همچنان در نقش‌های کلیشه‌ای و به عنوان کمک کار مردان ظاهر شده بودند. ماکان دان و نیمه چی سالم^۴ (2008) به بررسی نمایش جنسیتی^۵ کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در مالزی پرداخته و دریافتند که تعداد مردان در متون و تصاویر بیش‌تر از زنان بود و نیز آنکه مردان عمدتاً در نقش‌های منفی به تصویر کشیده شده بودند. در گفت‌وگوها، مردان از حیث تقدم و تعداد کلمات بر زنان برتری داشتند.

وگلی^۶ (2009) به بررسی نمود جنسیتی کتاب درسی انگلیسی *New Success at First Certificate* در ۶ دسته: حذف^۷، مشاغل، کلیشه‌های مذکر/ مؤنث، ساختارهای خنثی مذکر- محور، تقدم و صفت- های مربوط به هر جنسیت پرداخته و دریافت که علی‌رغم تلاش‌ها و مطالعات انجام شده در به تصویر کشیدن جهت‌گیری جنسیتی و پرهیز از آن در کتب درسی، همچنان مردان در تعداد، نقش‌ها و تقدم بر زنان برتری داشتند.

در ایران نیز هم راستا با تلاش‌ها و مطالعات جهانی، مطالعات بسیاری در زمینه بررسی جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های درسی به ویژه کتاب‌های درسی انگلیسی، در سال‌های اخیر انجام شده‌است، که در ادامه به معرفی و مرور برخی از آنها می‌پردازیم.

فاطمی، پیش‌قدم و حیدریان (2011) بر اساس مدل ریفکین^۸ (1998) پژوهشی را پیرامون عدم توازن و کلیشه‌های جنسیتی در کتاب‌های درسی انگلیسی مقطع دبیرستان و پیش‌دانشگاهی وقت انجام دادند. تجزیه و تحلیل نسبت به تصویر کشیده شدن زنان به مردان در تصاویر و متن کتاب‌ها حاکی از وجود جهت‌گیری جنسیتی به نفع مردان و نیز انگشت‌شمار بودن نمایش داده شدن زنان و آن هم در نقش‌های کلیشه‌ای در این کتاب‌ها بود.

¹ Critical Discourse Analysis/CDA.

² Mineshima.

³ gender representation.

⁴ Mukundan & Nimehchisalem.

⁵ gender representation.

⁶ Vogli.

⁷ Omission.

⁸ Rifkin.

پژوهش امینی و بیرجندی (2012) پیرامون میزان و نوع جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های درسی انگلیسی پایه دوم و سوم مقطع متوسطه در ۵ دسته میزان مشاهده شدن، تقدم، ساختارهای خنثی مذکر-محور^۱، مشاغل و فعالیت‌ها نشانگر آن بود که در تمامی موارد، مردان نسبت به زنان نمود بیش‌تری داشتند.

قرباوی و موسوی (2012) به مطالعه تبعیض جنسیتی بر اساس مدل هلیدی (۲۰۰۴) پرداخته و دریافته‌اند که در هر دو جایگاه مبتدا و خبر نسبت مردان دو برابر زنان بود. به بیان دیگر، جایگاه ارتباطی جمله‌واره‌ها در کتاب‌های درسی به مردان تعلق داشت. نتیجه دیگر این پژوهش آن بود که مردان نسبت به زنان در تنوع گسترده‌تری از نقش‌های مختلف اجتماعی به تصویر کشیده شده بودند.

انصاری و بابایی (2005) به مطالعه نگرش و ارزش‌های جنسیتی در کتاب انگلیسی Right Path to English I & II پرداختند. برای این منظور آنها میزان مشاهده شدن زنان و مردان در متن و تصاویر و میزان آغازگر بودن هر یک از جنسیت‌ها را در گفتگوها و متن بررسی کردند. نتایج حاکی از آن بود که در تمامی دسته‌ها، بر علیه زنان جهت‌گیری جنسیتی وجود داشت.

بهمن و رحیمی (2010) به مطالعه جهت‌گیری جنسیتی در سه جلد از کتاب‌های درسی انگلیسی مقطع دبیرستان پرداختند. برای این منظور، آنها میزان تکرار اسم‌ها، کلمات، ضمائر و صفت‌های مرتبط با زنان و مردان را شمارش کردند. علاوه بر این، تقدم زنان و مردان در جملات، تمرین‌ها و دستورالعمل‌ها را مورد بررسی قرار دادند. در پایان، تمامی متون خواندن و درک مفاهیم برای یافتن کلمات خنثی مذکر-محور مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاکی از آن بود که نسبت کاربرد کلمات، اسامی، ضمائر مربوط به مردان بسیار بیش‌تر از کلمات، اسامی و ضمائر زنانه بود. جهت‌گیری جنسیتی در این مطالعه حتی در مورد حیوانات نیز مشاهده شد.

اسماعیلی و عامریان (2014) به بررسی میزان جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های درسی انگلیسی سه پایه اول مقطع دبیرستان پرداخته و مشاهده کردند که تعداد شخصیت‌ها، نقش‌های اجتماعی^۲، نقش‌های معنایی^۳، عناوین^۴، و تقدم (ترتیب ظاهر شدن در متن) مردان چندین برابر زنان بود. آنها همچنین دریافته‌اند که ساختارهای خنثی عمدتاً مذکر-مرجع بودند.

کاظمی و یاریان (2014) به مطالعه جهت‌گیری جنسیتی در کتاب درسی انگلیسی پایه ۷ پرداخته و دریافته‌اند که در تعداد اسامی، تصاویر، مشاغل، میزان مشاهده شدن اجتماعی^۵، ظاهر^۶، لباس پوشیدن^۱ پوشیدن^۱ و رفتار^۲ بر علیه زنان تبعیض جنسیتی وجود داشت.

¹ generic masculine constructions.

² social roles.

³ semantic roles.

⁴ Titles.

⁵ social visibility.

⁶ Appearance.

داده‌های تحقیق حاضر از دو کتاب درسی زبان انگلیسی مقطع دبیرستان پایه دهم و یازدهم تألیف سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش کتب درسی وزارت آموزش و پرورش، II و I Vision جمع‌آوری شده است. Vision I شامل ۴ درس و Vision II شامل ۳ درس است.

در مطالعه حاضر از الگوی تحقیق کمی و کیفی برای بررسی نحوه به تصویر کشیده شدن زنان و مردان در تصاویر و متن کتاب استفاده شده است. جهت‌گیری جنسیتی در این دو کتاب در ۵ دسته‌بندی میزان مشاهده شدن، تقدم، ساختارهای خنثی مذکر-محور، مشاغل و فعالیت‌ها بررسی شده است. به جهت بررسی میزان جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های I و II Vision در ابتدا میزان مشاهده شدن زنان و مردان در هر درس هم در متن و هم در تصاویر در هر یک از کتاب‌ها در جداول مجزا ثبت شد. شایان ذکر است که معیار ثبت میزان مشاهده شدن در تصاویر، شمارش اسامی، ضمائر و مراجع ضمیر مربوط به هر دو جنسیت بوده است.

به منظور محاسبه میزان تقدم، تمامی ضمائر، عبارات و جملات هر دو کتاب مورد بررسی قرار گرفت تا میزان تقدم یا تأخر مردان و زنان در متن کتاب به دست آید. کلماتی از قبیل man/person، ضمیری از قبیل everybody/somebody و غیره در هر دو کتاب مشخص شده و مراجع آنها نیز برای تشخیص آنکه آیا این ساختارها به طور مساوی به هر دو جنسیت ارجاع داشته و یا تنها به جنسیت مذکر اشاره دارند، تعیین شد. به جهت بررسی میزان مشارکت زنان و مردان در مشاغل و فعالیت‌ها، تصاویر و متن هر دو کتاب مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت.

متن اصلی

میزان مشاهده شدن زنان و مردان

به منظور بررسی میزان مشاهده شدن زنان و مردان در دو کتاب I و II Vision، تعداد زنان و مردان در متن و تصاویر هر دو کتاب بررسی و شمارش شد. جداول ۱ و ۲ بیانگر میزان مشاهده شدن زنان و مردان در کتاب I Vision هستند. بر اساس جدول ۱، در کتاب زبان انگلیسی پایه دهم یعنی I Vision، در متن کتاب در درس اول میزان مشاهده مردان به زنان ۵۲ به ۳۱، در درس دوم ۲۳ به ۱۴، در درس سوم ۹۴ به ۵۹ و در درس چهارم ۴۱ به ۱۹ است.

جدول ۱ میزان مشاهده تعداد واژگان مردانه به زنانه در متن کتاب I Vision

تعداد واژگان زنانه	تعداد واژگان مردانه	تعداد کل	درس
۳۱	۵۲	۸۳	درس ۱
۱۴	۲۳	۳۷	درس ۲

¹ Clothing.

² Behavior.

³ Referents.

۲۲۰ جهت گیری جنسیتی در کتابهای جدید درسی زبان انگلیسی

تعداد واژگان زنانه	تعداد واژگان مردانه	تعداد کل	دروس
۵۹	۹۴	۱۵۳	درس ۳
۱۹	۴۱	۶۰	درس ۴
۱۲۳	۲۱۰	۳۳۳	مجموع

میزان مشاهده شدن (visibility) مردان به زنان در تصاویر در همین کتاب به قرار زیر بوده است: در درس اول ۱۰ به صفر، در درس دوم ۷ به ۲، در درس سوم ۱۹ به ۵ و در درس چهارم ۸ به ۳. هر دو جدول حاکی از آن هستند که در کتاب Vision I، نسبت مشاهده شدن (visibility) مردان به زنان در متن کتاب ۲۱۰ به ۱۲۳ (حدود دو برابر) و در تصاویر ۲۶ به ۱۰ (حدود دو و نیم برابر) است. در حالیکه در حال حاضر جمعیت مردان در کشور ایران حدود نیم میلیون از زنان بیش تر است.

جدول ۲ میزان مشاهده تعداد تصاویر مردانه به زنانه در تصاویر کتاب Vision I

تصاویر خنثی	تعداد تصاویر زنانه	تعداد تصاویر مردانه	تعداد کل	دروس
۰	۰	۱	۱	فهرست
۲	۰	۸	۱۰	درس ۱
۱	۲	۴	۷	درس ۲
۲	۵	۱۲	۱۹	درس ۳
۴	۳	۱	۸	درس ۴
۹	۱۰	۲۶	۴۵	مجموع

جدول ۳ و ۴ میزان مشاهده شدن (visibility) زنان و مردان را در متن و تصاویر کتاب Vision II به تصویر می کشند. بر اساس جدول ۳، در متن کتاب Vision II، از ۱۹۵ مورد، زنان در تنها در ۶۴ مورد مشاهده شده اند.

جدول ۳ میزان مشاهده واژگان مردانه به زنانه در متن کتاب Vision II

تعداد واژگان زنانه	تعداد واژگان مردانه	تعداد کل	دروس
۱۷	۴۸	۶۵	درس ۱
۲۹	۵۰	۷۹	درس ۲
۱۷	۳۴	۵۱	درس ۳
۶۳	۱۳۲	۱۹۵	مجموع

در جدول ۴، از ۶۶ مورد مشاهده شدن (visibility) زنان و مردان در تصاویر، تنها ۱۶ مورد به زنان و ۵۰ مورد به مردان تعلق دارد.

جدول ۴ میزان مشاهده فعالیت‌های مردانه به زنانه در تصاویر کتاب Vision II

فعالیت‌های زنانه در متون	فعالیت‌های زنانه در تصاویر	فعالیت‌های مردانه در متون	فعالیت‌های مردانه در تصاویر	دروس
			Interviewing	فهرست
Laughing Learning English Speaking English ...	Visiting the museum Learning English English	Hosting Interviewing Inviting ...	Driving Walking Working ...	درس ۱
Climbing the mount Measuring herself Having good relationship with	Smelling apple Playing Climbing the Mount ...	Watching TV Surfing the net Hanging out ...	Riding bike working with computer Eating ...	درس ۲
Buying a decorative clock Working hard Making handicrafts ...	Spinning Weaving a carpet Carving metal	Sleeping Looking for handicrafts Buying ...	Taking photo Making handicrafts Weaving a rug ...	درس ۳

تقدم

تقدم به معنای ذکر مردان در متن قبل از زنان است، چنانچه گویی جنس مذکر ارزشمندتر از جنس مؤنث است (Poole, 1946:21; Ecket & McConnell-Ginet, 2003:34).

متأسفانه در کشور ما، در اکثر فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی، فرهنگی و خانوادگی مردان بر زنان مقدم‌اند. مثلاً هنگام راه رفتن معمولاً مردان جلوتر از زنان راه می‌روند. در مهمانی‌ها و مراسم عزاداری، مردان قبل از زنان پذیرایی می‌شوند و به طور خلاصه در ایران مردان خورشان از زنان رنگین‌تر است (امیری و بیرجندی، ۲۰۱۲).

جداول ۵ و ۶ میزان تقدم مردان و زنان را در کتاب‌های Vision I و II به تصویر می‌کشد.

جدول ۵ میزان تقدم مردان و زنان در کتاب Vision I

تقدم زنان	تقدم مردان	تعداد کل	دروس

۲۲۲ جهت گیری جنسیتی در کتابهای جدید درسی زبان انگلیسی

تقدم زنان	تقدم مردان	تعداد کل	دروس
۳	۳	۸	فهرست
۱	۱	۲	درس ۱
۲	۱	۳	درس ۲
۱	----	۱	درس ۳
۷	۷	۱۴	درس ۴
۳	۵	۲۸	مجموع

در کتاب Vision I، از کل ۱۴ مورد، به طور مساوی ۷ مورد به مردان و ۷ مورد به زنان تعلق دارد.

جدول ۶ میزان تقدم مردان و زنان در کتاب Vision II

تقدم زنان	تقدم مردان	تعداد کل	دروس
...	He, she Boys and girls Shayan is always kind to his sister ...	۶	درس ۱
-----	My father was a teacher and my mother was a nurse	۱	درس ۲
-----	Craftsmen and craftswomen Craftsmen and craftswomen	۲	درس ۳
-----		۸	مجموع

در کتاب Vision II، از کل ۸ مورد، تمامی موارد متعلق به مردان است. تقدم (firstness) مردان بر زنان در کتابهای درسی زبان انگلیسی نظیر Vision II همان طور که پیش تر گفته شد در فرهنگ ایرانی ریشه دارد.

ساختارهای خنثی مذکر - محور

یکی دیگر از نموده‌های تبعیض و جهت‌گیری جنسیتی استفاده از ساختارهای خنثی مذکر- محور است که ریشه در دستور زبان انگلیسی دارد. در اکثر موارد بعد از کلماتی نظیر انسان: *man* و یا *person* و ضمایی نظیر هر فرد یا شخص: *everybody, somebody* و غیره از کلمات و مراجع ضمیر مذکر استفاده می‌شود (Parreca, 1984). در سالهای اخیر به منظور اجتناب از به کار بردن این گونه ساختارها، از ضمائر جفت نظیر *his/her, him/her, s/he* و غیره استفاده می‌شود. در هیچ یک از این دو کتاب، نمونه‌ای از ساختارهای خنثی مذکر-محور یافت نشد. احتمالاً عدم وجود چنین مواردی

تجارب حرفه‌ای نقد، سال ۱۳۹۶، ۲۲۳.

نشأت گرفته از این امر است که نویسندگان کتاب‌های درسی انگلیسی مقطع دبیرستان عمدتاً فارسی زبان هستند و به زبان انگلیسی به عنوان زبان مادری تکلم نمی‌کنند.

مشاغل^۱

به تصویر کشیده شدن زنان و مردان در مشاغل کلیشه‌ای سنتی می‌تواند مصداق دیگر جهت‌گیری جنسیتی (gender bias) به شمار آید. جداول ۷ و ۸ نمایش مردان و زنان را در مشاغل مختلف در کتاب‌های Vision I و II نشان می‌دهند.

جدول ۷ نمایش مردان و زنان در مشاغل مختلف در کتاب Vision I

دروس	مشاغل مردان در تصاویر	مشاغل مردان در متون	مشاغل زنان در تصاویر	مشاغل زنان در متون	تصاویر خنثی
فهرست	Scientist	....	....	....	....
درس ۱	Fire fighter Bullfighter Woodsman ...	Tourist Zoo-keeper Doctor	....	....	Vet Teacher Tourists ....
درس ۲	Camel driver	....	....	Scientist	Bus driver
درس ۳	Scientists Worker Driver ...	Scientists (3) Researcher Doctor ...	Researcher Writer, translator, and thinker	Writer, translator, and thinker Founder (2)	Scientist Teacher Workers ...
درس ۴	Photographer	Tourist Travel agent ...	...	Driver	Tourist Police Translator ...

در جدول ۷، در مقابل ۴۲ مورد نمایش مردان در مشاغل مختلف، زنان تنها در ۱۱ مورد شامل محقق، نویسنده، مترجم، متفکر، سرمایه‌گذار، راننده و دانشمند به تصویر کشیده شده‌اند. جای خوشحالی است که زنان از نقش‌های کلیشه‌ای خانم خانه‌دار، معلم و پرستار کمی فاصله گرفته‌اند.

جدول ۸ نمایش مردان و زنان در مشاغل مختلف در کتاب Vision II

دروس	مشاغل مردان در تصاویر	مشاغل مردان در متون	مشاغل زنان در تصاویر	مشاغل زنان در متون
درس ۱	Translator Weightlifter Teacher	Translator Teacher Doctor ...	...	...

¹ Occupations.

درس ۲	Doctor Teacher Firefighter ...	Doctor ...	Secretary Poet	Nurse Cook
درس ۳	Photographer Craftsmen Carpet weaver ...	Poet Painter Scientist ...	Craftswomen Spinner Carpet ...	Craftswomen

بر اساس جدول ۸، در مقابل ۳۶ بار نمایش مردان در مشاغل مختلف در متن و تصاویر کتاب *Vision II*، زنان تنها در ۹ مورد به نمایش کشیده شده‌اند. این مشاغل به اصطلاح زنانه عبارتند از: منشی، شاعر، هنرمند (هنرهای دستی)، نخ‌ریس، فرش باف، پرستار و آشپز. بر طبق نتایج به‌دست آمده، در هر دو کتاب از نظر تعداد نمایش در مشاغل، مردان بر زنان برتری داشته و در کتاب *Vision II* برتری مردان در انواع مشاغل نیز مشاهده می‌شود.

فعالیت‌ها^۱

هم مردان و هم زنان می‌بایست در کتاب‌های درسی در گستره‌ای از فعالیت‌ها نظیر نظافت، آشپزی، تعمیر ماشین، مراقبت از بچه‌ها، و غیره به تصویر کشیده شوند (Mineshima, 2008). در زندگی واقعی، در کشور ما اغلب مردان در بیرون از خانه فعالیت کرده و زنان به انجام فعالیت‌های داخل خانه می‌پردازند. جداول ۹ و ۱۰ میزان مشارکت زنان و مردان در فعالیت‌های مختلف را در متن و تصاویر دو کتاب *Vision I* و *II* به تصویر می‌کشند.

جدول ۹ نمایش مردان و زنان در فعالیت‌های مختلف در کتاب *Vision I*

دروس	فعالیت‌های مردان در تصاویر	فعالیت‌های مردان در متون	فعالیت‌های زنان در تصاویر	فعالیت‌های زنان در متون
درس ۱	Cutting out the fire Cutting trees Hurting the animals ...	Destroying the jungle Saving the injured animal Flying to Australia ...	...	Visiting the museum Talking to ... Going to the library ...
درس ۲	Doing daily exercise Socializing Migrating	Working with powerful computers	...	Buying a dress Being so happy Looking at the sky Losing watch
درس ۳	Drawing Playing Doing	Teaching Working in hospital	Studying English Doing research	Reading book (2) Learning Coming to the library

¹ Activities.

تجارب حرفه‌ای نقد، سال ۱۳۹۶. ۲۲۵.

	experiment	Studying the planet ...	Studying ...	...
درس ۴	Hiking Walking Taking photo	Planning for vacation (2) Talking Not being sure ...	Feeling sick	Studying Persian Being helpful Being in need of help ...

بر اساس جدول ۹، در کتاب *Vision I* در تصاویر مردان در ۲۳ مورد شامل خوابیدن، رانندگی کردن، معاشرت کردن، مراقبت از حیوانات، شکستن چوب و غیره و زنان تنها در ۸ مورد شامل مریض شدن، تصادف کردن، مطالعه، تحقیق و درس خواندن و در همان فعالیت‌های کلیشه‌ای زنانه به تصویر کشیده شده‌اند. در تصاویر میزان مشارکت مردان در فعالیت‌ها دو برابر زنان است.

جدول ۱۰. نمایش مردان و زنان در فعالیت‌های مختلف در کتاب *Vision II*

دروس	فعالیت‌های مردان در تصاویر	فعالیت‌های مردان در متون	فعالیت‌های زنان در تصاویر	فعالیت‌های زنان در متون
فهرست	Interviewing			
درس ۱	Driving Walking ...	Hosting Interviewing Inviting ...	Visiting the museum Learning English Speaking English ...	Laughing Learning English Speaking English ...
درس ۲	Riding bike working with computer Eating ...	Watching TV Surfing the net Hanging out Eating junk food ...	Smelling apple Playing Climbing ...	Climbing the mount Measuring herself Having good relationship with Starting business ...
درس ۳	Taking photo Making handicrafts Weaving a rug ...	Sleeping Looking for handicrafts Buying ...	Spinning Weaving a carpet Carving metal ...	Buying a decorative clock Working hard Making handicrafts ....

بر اساس جدول ۱۰، مشارکت مردان در فعالیت‌ها چه در تصاویر، چه در متن کتاب پایه یازدهم دوره دبیرستان یعنی *Vision II* به طرز چشمگیری از زنان بیش‌تر است.

نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر تلاشی در جهت بررسی میزان جهت‌گیری جنسیتی کتاب‌های درسی جدید انگلیسی پایه دهم و یازدهم دوره دبیرستان *Vision I* و *II* بود که به وسیله شورای سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش کتب درسی وزارت آموزش و پرورش در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نگارش شده‌اند. برای این منظور، میزان مشاهده شدن زنان و مردان در متن کتاب و تصاویر، میزان تقدم زنان و مردان، تعداد

ساختارهای خنثی مذکر-محور، نمایش مردان و زنان در مشاغل و فعالیت‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفت.

به جهت بررسی میزان مشاهده شدن زنان و مردان در دو کتاب *Vision I* و *II*، تعداد زنان و مردان در متن و تصاویر هر دو کتاب مورد بررسی قرار گرفت. در کتاب *Vision I*، در متن کتاب مردان ۲۱۰ بار و زنان تنها ۱۲۳ بار یعنی حدود نصف مردان مشاهده شدند. در تصاویر این کتاب، مردان ۲۶ بار و زنان تنها ۱۰ بار مشاهده شدند. در کتاب *Vision II*، میزان مشاهده شدن زنان به مردان در متن کتاب ۶۴ به ۱۳۱ و در تصاویر ۱۶ به ۵۰ بود. نتایج حاکی از آن است که میزان مشاهده شدن زنان به مردان چه در تصاویر و چه در متن هر دو کتاب بسیار کمتر از مردان است.

در رابطه با تقدم یا ذکر یکی از جنسیت‌ها قبل از جنسیت دیگر، در کتاب *Vision I* از تعداد کل ۱۴ مرتبه، در ۷ مرتبه زنان و در ۷ مرتبه دیگر مردان در ابتدای جملات قبل از جنسیت دیگر به کار رفته‌اند. این در حالیست که در کتاب *Vision II*، از تعداد کل ۸ مورد، در تمامی موارد مردان قبل از زنان در جملات به کار رفته‌اند. این نکته بیانگر جهت‌گیری جنسیتی شدید است.

از دیگر موارد نمود جهت‌گیری جنسیتی، به کار بردن ساختارهای خنثی با اسم مرجع مذکر است که ریشه در دستور زبان انگلیسی دارد. مثلاً امکان دارد اسم مرجع ضمیر یا اسامی خنثی نظیر *some* و *body* و *man* مذکر و نه مونث باشد. در هیچ یک از دو کتاب فوق، چنین مواردی یافت نشد. احتمالاً این بدان علت است که نویسندگان این کتاب‌ها انگلیسی زبان نبوده‌اند و قواعد دستوری زبان انگلیسی بر دانش زبانی آنها حاکم نبوده‌است.

در تعداد و نوع به تصویر کشیده شدن زنان و مردان در مشاغل که یکی دیگر از مصادیق جهت‌گیری جنسیتی به شمار می‌رود، در کتاب *Vision I*، مردان در ۴۲ مورد و در گستره‌ای از مشاغل نظیر آتش‌نشان، فیزیكدان، پزشک، کشاورز، خلبان، منجم، دانشمند، راننده، محقق، پلیس و عکاس و زنان تنها در ۱۱ مورد به تصویر کشیده شده‌اند. جای بسی خوشحالی است که در این کتاب زنان از مشاغل سنتی و کلیشه‌ای که به آنان نسبت داده می‌شود کمی فاصله گرفته و در مشاغل نظیر دانشمند، نویسنده، پژوهشگر، مترجم و راننده به تصویر کشیده شده‌اند. در کتاب *Vision II*، مردان ۳۶ مرتبه در گستره‌ای از مشاغل نظیر مترجم، معلم، پزشک، وزنه‌دار، آتش‌نشان، ماهیگیر، عکاس، توریست و مغازه‌دار و زنان تنها ۹ مرتبه در متن و تصاویر در مشاغل سنتی به اصطلاح زنانه نظیر منشی، نخ‌ریس، قالبیاف و آشپز به تصویر کشیده شده‌اند.

آخرین زمینه‌ای که میزان مشارکت زنان و مردان در آن در هر دو کتاب بررسی شد، فعالیت‌ها بود. در کتاب *Vision I* در متن و تصاویر، مردان در ۱۱۲ فعالیت متنوع و به اصطلاح مردانه یا بعضاً منفی نظیر خاموش کردن آتش، بریدن درخت، آسیب زدن به جنگل، پرواز کردن، عکس گرفتن و مهاجرت و زنان تنها در ۶۴ (حدود نصف مردان) فعالیت ظریف و به اصطلاح هنری و زنانه نظیر بازدید از موزه، خرید لباس، نگاه کردن به آسمان، گم کردن ساعت، شعر خواندن، رمان خواندن، تصادف کردن، با احتیاط رانندگی کردن و تمیز بودن به تصویر کشیده شده‌اند. در کتاب *Vision II* در متن و تصاویر

کتاب، مردان در ۱۰۵ مورد و در گستره‌ای از فعالیت‌ها نظیر مصاحبه کردن، رانندگی کردن، شنا کردن، معاشرت کردن، اخبار شنیدن، یاد گرفتن زبان، معاینه مریض، فهمیدن تفاوت‌ها، کار کردن با کامپیوتر، فوتبال بازی کردن و نامه‌نگاری کردن و زنان تنها در ۴۱ فعالیت (کمتر از ۴۰ درصد مردان) و آن هم در فعالیت‌هایی عمدتاً ظریف و زنانه نظیر انجام کارهای هنری، لذت بردن از داستان، خرید گل، قالیبافی، بوییدن سیب، درست کردن کیک و غیره به تصویر کشیده شده‌اند.

پنج سال پیش در سال ۲۰۱۲، پژوهش مشابهی به وسیله یکی از نگارندگان مقاله حاضر (امینی و بیرجندی) پیرامون جهت‌گیری جنسیتی کتاب‌های سال دوم و سوم دبیرستان وقت انجام شد که حاکی از وجود تبعیض شدید جنسیتی بر علیه زنان بود. علی‌رغم همه مطالعات و پژوهش‌های انجام شده در سال‌های اخیر در خصوص جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در سراسر دنیا و نیز کشور ایران، بر اساس نتایج به‌دست آمده از تحقیق حاضر، متأسفانه همچنان جنسیت‌گرایی به وضوح در کتاب‌های درسی جدید زبان انگلیسی پایه دهم و یازدهم دوره دبیرستان مشاهده می‌شود.

علی‌رغم آنکه در جمعیت حال حاضر کشور ایران، تعداد زنان و مردان تقریباً برابر است، زنان به طور آشکارا از مشاهده شدن پایین‌تری نسبت به مردان برخوردارند. به نظر می‌رسد نگاه ایرانی-فرهنگی-دینی به زن در کتاب‌های درسی نیز حاکم است. زن بهتر است از دید عمومی دور بماند، در خانه باشد و به پرورش فرزندان بپردازد. کمتر در فعالیت‌های اجتماعی و مشاغل دیده شود. بر اساس همین فرهنگ ایرانی-مذهبی هنوز در اطلاعیه ترحیم زنان، جای عکس خالی می‌ماند و یا این جای خالی با تصویر گلی جایگزین می‌شود. علی‌رغم برتری کتاب‌های درسی انگلیسی جدید به کتاب‌های قدیمی از برخی جهات نظیر ارتباطی بودن، متأسفانه هنوز جهت‌گیری جنسیتی بر آنها حاکم است.

پیشنهاد‌های کاربردی

به نظر می‌رسد جهت‌گیری و تبعیض جنسیتی چنان ریشه در فرهنگ، زبان، و ضمیر ناخودآگاه ما دوانده است که اجتناب از آن در نگارش مطالب درسی بس دشوار و چه بسا ناشدنی است (Vogli, 2009). پس از حدود ۳۰ سال از توجه به مسئله جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های درسی در ایران، هنوز و هر ساله متأسفانه کتاب‌های درسی بدون توجه به این مهم، تألیف و ویرایش می‌شوند. یکی از کاربردهای عملی نتایج مطالعه حاضر را می‌توان افزایش آگاهی و هوشیاری مؤلفان و دست‌اندرکاران تهیه و تألیف کتب درسی پیرامون تبعیض جنسیتی در کتاب‌ها دانست. این افراد و نهادها می‌بایست با استفاده از نتایج چنین مطالعاتی و با در نظر گرفتن رهنمودهای تهیه و تدوین مطالب درسی عاری از جنسیت‌گرایی^۱ نظیر کتابچه (NCTE) سال ۲۰۱۰ و کتابچه‌های مشابه در جهت حذف و کاهش جهت‌گیری جنسیتی در کتاب‌های درسی تلاش کنند. معلمان نیز می‌بایست با افزایش آگاهی از وجود جهت‌گیری و راه‌های مقابله با آن، مطالب جنسیت-محور را به شیوه‌ای دور از تبعیض ارائه دهند. معلمان می‌بایست هوشیار باشند تا با آگاهی از وجود مطالب جنسیت-محور و جایگزین

^۱ guidelines if gender-free materials.

^۲ National Council of Teachers of English.

کردن آن با مطالبی که جهت گیری جنسیتی ندارند، هیچ نقش ویژه اجتماعی یا فرهنگی را با هیچ جنسیت خاصی مرتبط نساخته و هیچ گونه پیش فرضی جنسیتی را در فراگیران زبان بوجود نیاورند. پژوهشگران حوزه علوم انسانی نیز می بایست با انجام مطالعات و بررسی های منظم و دوره ای مسئله جنسیت گرایی را در کتاب های علوم انسانی و به ویژه کتاب های درسی علوم انسانی در اولویت مطالعات خود قرار داده و با ارائه گزارشات مدون و مکرر، مسئولین را از وجود چنین جهت گیری هایی مطلع و نسبت به وجود آن حساس سازند.

دانشجویان رشته آموزش زبان انگلیسی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری نیز می توانند کتاب های درسی زبان انگلیسی تألیف شورای سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزش کتب درسی وزارت آموزش و پرورش را در تمامی مقاطع تحصیلی از حیث جهت گیری و تعصب جنسیتی مورد مطالعه و بررسی قرار داده و با ارائه یک نسخه از نتایج به دست آمده به وزارت آموزش و پرورش، هم مؤلفان و دست اندرکاران تهیه و تألیف کتب درسی را نسبت به این موضوع حساس تر سازند و هم به آنها در تشخیص مصادیق و راه های مقابله با جهت گیری جنسیتی یاری رسانند.

1. Amini, M. & Birjandi, P. (2012). Gender bias in the Iranian high school EFL textbooks. *ELT*, 5 (2), 134-147. Retrieved October 20, 2010, from <http://dx.doi.org/10.5539/ells.v1n2p25/>
2. Ansary, H. & Babaii, E. (2002). Universal characteristics of EFL/ESL textbooks: A step towards systematic textbook evaluation. *The Internet TESL Journal*, 8(2), available on-line at: <http://iteslj.org/Ansary-textbooks/>.
3. Bahman, M., & Rahimi, A. (2010). Gender representation in EFL materials: An analysis of English textbooks of Iranian high schools. *Social and Behavioral Sciences*, 9, 273-277.
4. Camase, G., (2009). *The ideological construction of a second reality: A critical analysis of a Romanian EFL textbook*. Unpublished master's thesis, University of Toronto, Toronto, Canada. Retrieved July 14, 2010 from https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/18099/1/Camase_Greta_2009_11_MA_thesis.pdf
5. Cameron, A. (1985). Diagnostic and gender differences in the expressed fears of anxious patients. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 16 (2), 111- 115.
6. Coles, G. (1977). Dick and Jane grow up: Ideology in adult basic education readers. *Urban Education*, 12(1), 37-53. <http://dx.doi.org/10.1177/0042085977121003>
7. Cook, A. (2005). *Women in their Speech Communities*. London: Longman.
8. Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Esmaili, E., & Amerian, M. (2014). Gender representation in Iranian High School English Textbooks with a Critical Discourse Analysis Perspective. *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World (IJLLALW)*, 5(4), 277-289.
10. Farooq, M.U. (1999). Examining Sexism in an EFL Textbook. Retrieved May 10, 2007, from www.cels.bham.ac.uk/resources/essays/farooq6.pdf.
11. Fatemi, A., Pishghadam, R. & Heidarian, Z. (2011). Gender delineation in high school and pre-university ELT textbooks: A criterion-oriented approach to text analysis. *The Iranian EFL Journal*, 7 (3), 32-47. Retrieved October 20, 2010, from <http://www.iranian-efl-journal.com/>
12. Gerrity, R. (1982). Sex-stereotyping in modern language teaching – an aspect of the hidden curriculum. *British Journal of Language Teaching*, 20, 1, 71-78
13. Gershuny, H. L. (1977). Sexism in dictionaries and texts: Omissions and commissions. In Nilsen, A. P., et al. *Sexism and Language*. Urbana, Ill: the National Council of Teachers of English.
14. Gharbavi, A. & Mousavi, S. A. (2012). The application of functional linguistics in exposing gender bias in Iranian high school English textbooks. *English Language and Literature Studies*, 2 (1), 85-93. Retrieved October 20, 2010, from <http://dx.doi.org/10.5539/ells.v2n1p85>

15. Graham, A. (1975). The making of a non-sexist dictionary. In *Language and sex*, ed. B. Thorne and N. Henley, 57–63. Rowley, MA: Newbury House Publishers.
16. Hartman, J., & E. L. Judd. (1978). Sexism and TESOL materials. *TESOL Quarterly*, 12, 383-393. <http://dx.doi.org/10.2307/3586137>
17. Hellinger, M. (1980). For men must work, and women must weep: Sexism in English language textbooks used in German schools. In C. Krameræe (Ed.), *The voices and words of women and men*. New York: Pergamon Press. pp. 267-274
18. Hoomes, J. (1978). Functions of 'you know' in women's and men's speech. *Language in Society*, 15(1), 1-22. <http://dx.doi.org/10.1017/S0047404500011623>
19. Hutchinson, T. & Torres, E. (1994). The textbook as agent of change. *ELT Journal*, 48(4), 315-328.
20. Johansson, S., and K.B. Malmso. (2009). Gender bias in EFL textbook dialogues. Retrieved from <http://dspace.mah.se:8080/bitstream/2043/8217/1/Gender/Bias/in/EFL>.
21. Kazemi, S., & Yarian, M. (2014). A gender analysis of new Iranian English textbooks in grade seven “English for schools, Prospect One”. *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World*, 5 (4), 142- 154.
22. Key, M. R. (1975). *Male/female language*. Metuchen, N.J.: Scarecrow Press.
23. Lakoff, R. T. (1975). *Language and women's place*. New York: Harper Colophon Books.
24. Lee, S., & Collins, A. (2006). Determining social prominence: A methodology for uncovering gender bias in ESL textbooks. In D. R. Hall, & A. Hewings (Eds.), *Innovation in English language teaching: A reader*. London: Routledge. pp. 275-283
25. McDonough, J., & Shaw, C. (2003). *Materials and methods in ELT*. Oxford: Brazil Blackwell.
26. Mineshima, M. (2008). *Gender Representation in an EFL Textbook*. [Online] Available: http://www.niit.ac.jp/lib/contents/kiyo/genko/13/14_MINESHIMA.pdf
27. Mukundan, J., & Nimehchisalem, V. (2008). Gender representation in Malaysian secondary school English language textbooks. *Indonesian Journal of English Language Teaching*, 4 (2), 155- 173.
28. Muto-Humphrey, K. (2005). *Gender representations in an EFL textbook*. Oxford: Blackwell.
29. Nilsen, A. (1977). *Sexism and language*. Urbana, Ill: the National Council of Teachers of English.
30. Paivandi, S. (2008). *Discrimination and intolerance in Iran's textbooks*. New York: Freedom House.
31. Porecca, K.L. (1984). Sexism in current ESL textbooks. *TESOL Quarterly* 18, 705–24.
32. Poulou, S. (1997). Sexism in the discourse role of textbook dialogues. *Language Learning Journal* 15: 68–73.

33. Sheldon, L. (1988). Evaluating ELT textbooks and materials. *ELT Journal*, 42 (4), 237-246.
34. Stanley, D. (2001). Declining bias and gender wage discrimination? A meta-regression analysis. *Journal of Human Resources*, 6 (5), 156-187.
35. Stockdale, A. (2006). *Gender representation in an EFL textbook*. UK: Blackwell.
36. Sunderland, (2001). From bias 'in the text' to 'teacher talk around the text': An exploration of teacher discourse and gendered foreign language textbook texts. *Linguistics and Education* 11, 251-86.
37. Sunderland, J. (2000). New understandings of gender and language classroom research: Texts, teacher talk and student talk. *Language Teaching Research* 4, 149-73.
38. Tomlinson B. (2001). Materials development. In Carter R. & Nunan D. (eds.), *The Cambridge guide to TESOL*. Cambridge: Cambridge University Press, 66-71.
39. Tomlinson, B. (ed.) (1998). *Materials development in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
40. Vogli, S. (2009). *Gender representation in New Success at First Certificate*. Paper submitted to CELS, the University of Birmingham as course requirement for the Degree of Master of Arts in Applied Linguistics. <http://www.birmingham.ac.uk/Documents/collegeartslaw/cels/essays/sociolinguistics/SotiVogliSO.pdf>

Gender Bias in Iranian High School New EFL Textbooks (Vision I & II)

Mohadeseh Amini¹

Ph.D., Associate Professor of English Language and Literature, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

Sahar Oj²

M.A. of English Language and Literature, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Textbook evaluation is an essential component of syllabus design and materials development. The investigation of gender bias is an indispensable part of such evaluation. The present study aimed to investigate gender bias representation in the new Iranian EFL textbooks at the high school level for grades 10 and 11, namely Visions I & II, designed and written by the Organization for Research and Pedagogical Planning of Textbooks in 1395, and 1396. Gender bias was studied in 5 categories of visibility, firstness, generic masculine constructions, gender-linked occupations and activities. Results indicated significant degrees of prejudice against women and in favor of men in both books. Due to the crucial role of gender biased materials in shaping sexist attitudes in students, it is highly suggested that the Ministry of Education in Iran pay critical attention to reduction and elimination of gender discrimination in textbooks.

Keywords: Gender Bias, Visibility, Firstness, Generic Masculine Constructions.

¹ E-mail: m.amini@kia.ac.ir

² E-mail: ojsahar@yahoo.com